

Christen Holcks Stambog.

Ved **A. Thiset.**

Vor Tid har let ved at fæstne og beholde Mindet om Slægt og Venner, fra hvilke Livets Pleil eller Dødens Le adskiller os. Fotografi-apparatet bevarer os de Bortdragnes Ansigtstræk i en saa paalidelig og en saa let overkommelig Gjengivelse, at Fortiden aldrig har kjendt noget Tilsvarende. Blot et Par Menneskealdere tilbage, i vore Bedsteforældres Tid, maatte man tage til Takke med kostbarere og dog mindre paalidelige og mindre fyldestgjørende Gjengivelser, Portraitmaleri, Kobberstik, Tegning eller Silhouette, og endnu længere tilbage var man omtrent ene henvist til Portraitmaleri eller Kobberstik, og de vare kun til for de Rige eller i alt Fald kun for de Velstaaende i Samfundet. Kunde eller vilde man da ikke erhverve den Bortdragendes Billede valgte man et andet personligt Minde om ham: hans Haandskrift i Form af et Vers, en Sentents, et Valgsprog eller en Venskabsbevidnelse med Underskrift. Disse indskreves i en dertil anskaffet Bog, de saakaldte Stambøger, der synes at være komne i Brug i det 16. Aarh., da Skrivefærdighed var bleven Allemandseie i de dannede Klasser, og at de, om end i vore Dage stillede i Skygge, dog ikke er gaaede rent af Brug, skjønnes bedst af, at selv en saa ny Indretning som Kjøbenhavns nye Raadhus har anskaffet sig en Stambog, i hvilke dets mest notable Gjæster have at indskrive deres Navne.

Imidlertid var dog det 16. og 17. Aarh. Stambøgernes gyldne Tid. Blandt Andet fordi det hørte med til enhver nogenlunde velstillet ung Mands Uddannelse, at han skulde foretage en eller flere, ofte fleraarige Reiser i Udlandet med Studier ved fremmede Universiteter, og disse Udenlandsreiser og -ophold gav naturligvis

Det ovenstaaende Portrait er taget efter et med Christen Holcks fædrene og mødrene Vaaben forsynet Maleri paa Holckenhavn.

Anledning til en Mængde Bekjendtskaber og „evigvarende“ Venskaber, som ganske vist ofte ikke efterlod sig andre Spor senere hen i Livet end de faa Linier, som man havde indskrevet i hinandens Stambøger. Men disse Linier havde dog deres Mission; de vare for de hjemmeblevne Forældre og Værger et ubedrageligt Vidnesbyrd om det gode Selskab, den unge Mand i Udlandet havde søgt, og for ham selv i Alderdommen et talende Minde om lyse og glade Ungdomsdage.

Der er bevaret ikke saa faa af disse gamle Stambøger, indeholdende ret værdifulde Bidrag til Oplysning om en længst forsvunden Tids Levevis og Tænkemaade, dels ved de indskrevne Sententser og Venskabsbevidnelser samt Valgsprog i alle Landes Tungemaal — Valgsprogene dog ofte kun angivet ved de vedkommende Ords Begyndelsesbogstav, saa Tydningen nu er høist usikker, om ikke ganske umulig — dels gennem de til Optegnelserne stundom knyttede Tegninger af forskjellig Art. Disse Tegninger ere sjelden egenhændige som Optegnelserne, men tværtimod udførte af Folk af Faget, fortræffelige Kunstnere, der aabenbart have skaffet sig en Levevei ved disse Stambogsillustrationer. Om imidlertid det, der ved denne Fremgangsmaade vandtes i Retning af kunstnerisk Udførelse, just opveier den nu manglende personlige Eiendommelighed, som Tegningerne sikkert vilde have frembudt, om de havde været lige saa egenhændige som de tilhørende Navne, er naturligvis et stort Spørgsmaal; men vist er det, at flere af disse Bøger ere fyldte med Illustrationer, som ere en sand Øienslyst, selv, hvor de kun bestaa af heraldiske Fremstillinger.

Dette gjælder i høi Grad om den Stambog, som her skal omtales og som stammer fra Rigsraad *Christen Holck*. Den findes paa Holckenhavn, hvis nuværende Eier Kammerherre, Hofjægermester, Lehnsbaron *Holck*, en Ætling i lige Linie af *Christen Holck*, har havt den Godhed midlertidig at deponere Bogen i Rigsarkivet til min Afbenyttelse. Bogen er dog ikke, som man skulde vente det, gaaet i Arv directe fra Mand til Mand; thi en Optegnelse paa dens sidste Side viser, at den af Raadmand i Faaborg *Jacob Jørgensen* 5 Marts 1695 er bleven skjænket til

den bekjendte Genealog *Peder Jensen Lucoppidan*, daværende Sognepræst til Lunde og Breininge paa Taasinge, som atter 1 Juli 1717 har givet den til Holckenhavns daværende Besidder, Christen Holcks Sønnensøns Sønneson *Eiler Baron Holck*. I Mellemtiden havde Lucoppidan forsynet Bogen med et værdifuldt Register over dens ca. 300 Navne. Det er ubekjendt, hvorledes Bogen i sin Tid var kommen fra Christen Holck til den Faaborg-Raadmand.

Christen Holck var Søn af den kongelige Secretair *Henrik Holck* til Rønhave paa Als, af en gammel sønderjydske Adels-slægt, der fører sine Ahner tilbage til det 14. Aarhundredes Begyndelse; Moderen var Fru Magdalene Reventlow fra Søbo i Fyn. Han blev født 29 Mai 1558 paa sin fædrene Gaard, men da der ikke haves nogen Ligprædiken over ham, har man hidtil savnet enhver anden Oplysning om hans Barndoms- og Ungdoms-historie indtil hans 24. Aar, 1582, da han blev Secretair i Danske Kancelli. Stambogen yder da en dobbelt velkommen Oplysning til hans Historie, først og fremmest den, at Christen Holck, som det var at vente, havde studeret i Udlandet og navnlig opholdt sig et Par Aar ved Universitetet i Strassburg¹⁾. Her har han nemlig anskaffet og først anlagt sin Stambog.

Denne er et lille Bind i Kvartformat paa 383 Sider med trykt Titelblad (i 2 Exemplarer!), saalydende: *Thesaurus amicorum* — derunder en Bogtrykker-Vignet, en paa en flyvende Kugle siddende Grif, omgivet af en Renaissance-Ramme, hvori Bogtrykkerens Bomærke, og forneden: — *Argentorati. Excudebat Nicolaus Vvyriot, Anno M. D. LXXIX*. Medens Vignetten er trykt med sort Sværte, ere Bogstaverne røde, og hvert enkelt af Bogens øvrige, oprindelig ubeskrevne Sider er omgivet af en bred, ornamental, i rød Farve trykt Ramme, der ved den neden nævnte Ombinding tildels er bleven bortskaaren. Bogen synes oprindelig at have været uindbunden, men blev 1589, vistnok i Anledning

¹⁾ Mærkelig nok nævner S. M. Giellerup i sin desværre aldrig fuldendte Biografi af keiserlig Feltmarskal Henrik Holck (*Hist. Tidsskrift* 5. IV.) ikke Christen Holck blandt de danske Adelsmænd, der have studeret i Strassburg (S. 654 f.).

af de høikongelige Navne, den da var bleven beriget med, indbunden i et stadseligt hvidt, nu forlængst gulnet Pergamentsbind, der paa Forsiden har et kronet sammenslynget F S [Fredericus Secundus], derover Bogstaverne: H G F S W G, forneden C. H [Christen Holck], paa Bagsiden: ANNO 1589, Alt oprindelig i Guldtryk. Disse to Sider ere bevarede den Dag i Dag, skjøndt Bogen i en nyere Tid er bleven ombunden i brunt Læder.

Da Indførslerne i Bogen begynde 3 Juli 1579, om ikke før, har Bogen altsaa været ganske ny „udkommen“, da Christen Holck anskaffede den. Den er imidlertid ikke taget i Brug Side efter Side, Blad efter Blad, men Navnene ere indskrevne i Flæng rundt i Bogen, dog med en umiskjendelig Bestræbelse efter at samle de fornemste Navne forrest Bogen, hvad der sagtens er Aarsag til, at dens 17 første Sider den Dag i Dag ere ubeskrevne. De kongelige Herskaber, som 1589 skrev sig ind i Bogen, have nemlig benyttet den 18. Side, og da naturligvis Ingen blev befunden værdig til at skrive sig foran dem, blev de 17 første Sider aldrig benyttede. Her skal nu forsøges en Oversigt over og et Uddrag af Bogens Indhold i den Rækkefølge, Indførslerne efter deres Datering have fundet Sted, altsaa uden Hensyn til den Orden, hvori de ellers staa i Bogen.

Den ældste, fuldt daterede Indførsel er den sachsiske Adelsmands *Heinrich von Cramms* af 3 Juli 1579. Den gjengives her, fordi den kan give en Forestilling om deres Indhold i det Hele taget:

G. M. T.

Sis memor oro mei contra memor ipse

manebo

(Slægtvaabnet)

Henricus a Kram

scripsit Argentinæ 3 Julii

Anno etc. 1579.

Argentina eller Argentoratum er Strassburgs latinske Navn. Vaabnet er særdeles fint og smukt, saavel i Opfindelse som i Udførelse. 6 Juli følge saa *Urban* og *Heidenrich von Boineburg* og en østrigsk Adelsmand *Wulfgang Theodor Kirchschräger*, den

sidste med et ikke mindre smukt udført Vaaben, ved hvilket en anden Haand har tilskrevet nogle Bogstaver og den Formaning, der kunde skrives ved dem alle: Vergis mein nicht; saa 10 Juli *Albert Finck* med tilføiet Vaaben. Dog det vilde blive for vidtløftigt at opremse dem alle, thi allerede inden Nytaar 1580 tæller Bogen 30 Navne, der vistnok alle ere skrevne i Strassburg og ere unge studerende Adelsmænds. Kun et Par enkelte skal fremhæves. En nydelig udført Tegning viser et Vaaben, holdt af en paa et Pindsvin siddende ung Kvinde i paradisisk Nøgenhed, om end pyntelig friseret og holdende en Guitar i den anden Haand. Paa et slynget Baand bag hende læses: Das macht mein fürwitz, das ich auff eim igell sitz. Over den hele Fremstilling er skrevet: 15 79 A prece principium de prece finis erit. H. C. B. M. G. H. (?), og under Billedet: Hæc scripsit *Hermanus Kotze*, saxo, fratri suo charissimo Christiano Holck, Argentinae 12 Augusti ao. ut supra. Mindre morsomme, men mere fornemme ere Indførslerne for 4 unge Grever *Eberhard*, *Conrad*, *Alberic* og *Hermann* af *Tübingen* Herrer til *Liechteneck*, *Wulfgang Ernst* af *Ysenburg* Greve af *Buddingen*, *Johannes Albert* og *Reinhard* Grever af *Solms* Herrer af *Müntzenberg* og *Sonnenwald*, *Philip* og *Bernhard* Grever af *Waldeck*, *Johan* Greve af *Salm* Herre til *Reiferscheid*, *Dyk* og *Alfter* og *Emmerich* von *Dau* Greve af *Falchenstein*. Alle disse fornemme Navne, tildels med tilhørende Vaaben findes i Bogens første Fjerdedel, — den unge Christen Holck har aabenbart søgt udsøgt Selskab. En fortræffelig Afvexling blandt de mange Vaaben yder det her S. 19 gjengivne Billede af en ung Borgerjomfru (i graa Trøie og Forklæde med sort Fløils Besætning, rød Kjole med lysegrønne Borter, graa Hue, sort Taske), som en sachsisk Adelsmand, *Rudolph von Bünau*, låder anbringe ved sit Navn. Efter Bogen at dømme, har Christen Holck derimod ikke dette Aar truffet danske Adelsmænd i Strassburg, men dog Holsteneren *Wolf Pogwisch*, der over en skøn Gjengivelse af sit smukke Slægtvaaben, skriver: 15 79 Olim meminisse iuuæbit TGVGVG og har tegnet et af to Pile gjennemboret Hjerte; under Vaabnet staaer: Wolf Powisch

scripsit hoc Christiano Hoelk (!), fratri suo suauissimo, Argentinae 29 Decemb. Anno ut supra.

I 1580 har Christen Holck gjort en lille Udflugt til Tübingen, uden dog at lade sig indskrive ved det derværende bekjendte Universitet; dertil var ogsaa Opholdet alt for kort. Endnu 9 Febr. var han i Strassburg, thi da dateres herfra en Indførsel af en østrigsk Adelsmand af det særlig i tyske Øren, skulde man synes, ildydede Navn *Abraham Stockharter*, men 25 Febr. er han i Tübingen og faaer i de følgende Dage til 7 Marts adskillige Navne og Vaaben indført i sin Bog: *Bartholdt Kirchof*, *Hieronymus de Abenberg*, *Georg von Honhorst*, *Gregorius Leonhart Ulm*, *Helmhardus Kirchpergerus*, hvilken sidste over den her S. 19 gjengivne Tegning af en fornem Adelsjomfru i pelsforet sort Fløilstrøie og lilla Kjole med gule Ærmer, sort Fløilsbaret med røde og hvide Fjer, røde Handsker, skriver Aarstallet: 1580 samt: *Spes fouet exules*, og under Billedet: *Helmhardus Kirchpergerus minor natu scripsit hæc Tübingæ 3 Non. Martii Ao. ut s.* Endvidere *Heinrich Reuss* Baron af *Plawen*, *Georg Sigismund Wolfskeel*, *Albertus Schillinck*, over hvis Vaaben, en Gemsebuk, læses: *Schuz füglich velicht trifft dich*, og endelig en Magister *Pan-cratius Süssebach* fra Hirschberg.

Man maa lade Bogens unge Eiermand, at han har været om sig under det korte Tübingen-Ophold, vundet sig hele 9 Venner til Stambogen, de fleste endog illustrerende denne med deres Vaaben, men Bekjendtskabernes mere flygtige Art skinner dog igjennem i Optegnelsernes forholdsvis lakoniske Form, saaledes som den nys anførte Prøve viser. De fleste indskrænke sig til Valgsprog, Vaaben og Navne, uden alle Venskabsbevidnelser, som der ellers vrimle af i Bogen. Desuden ere disse Tübingen'ske Optegnelser let kjendelige, fordi de tilhørende Vaaben ere udførte af en anden Haand end den fra Strassburg, ogsaa en særdeles duelig Kunstners, men de ere ikke saa pyntelige i Udførelsen som hans Fælles i Strassburg.

10 April var Christen Holck atter i Strassburg, og de første Navne han efter sin Hjemkomst erhvervede til sin Bog var to Landsmænds *Knud Brahes* og *Claus Podebusks*. De tilhørende

Vaaben ere vel nok Strassburger Kunstnerens største Mesterværker i Christen Holcks Bog og de gjengives derfor her, saavidt mulig i al deres Farvepragt. Det synes ikke at have været Trang til Lærdom, der havde ført disse to lystige Ungersvende til Universitetsbyen, og de vides heller ikke at have ladet sig indskrive ved Universitetet der. Den da attenaarige Claus Podebusk havde maaske intet andet Ærinde end at besøge sin yngre Broder *Predbjørn*, der Aaret før var kommen til Strassburg og var i Huset hos selve det berømte Universitets berømte Rector *Johann Sturm*. Man undre sig nu ikke over, at denne Predbjørn Podebusk ikke var kommen i Christen Holcks Stambog, skjøndt de altsaa i et helt Aar havde opholdt sig samtidig i den fremmede By, thi en fyldestgjørende Forklaring ligger lige for: Christen Holck var en 22 Aars Yngling, Predbjørn Podebusk kun en 11—12 Aars Dreng. Over Claus Podebusk's Vaaben læses Aarstallet 15 80, adskilt ved et sammenslynget I. H. S. (Jesus Hominum Salvator), derunder følgende Linie: Tuto quel che luce non e oro (∴ Ikke alt, der glimrer, er Guld, — hvad der dog ikke gjælder om det i hans Vaabentegning anvendte Guld, thi det funkler den Dag i Dag, som da det blev paasat), derunder fem gaadefulde W'er — under Vaabnet: Datum Strasburg denn 10 Aprilii Claus Podebusk. Det vil bemærkes, at den kaade unge Mand har ladet Tegneren ombytte den kongelige Ørn, som findes i hans Slægtvaabens Skjold og Hjelm, med en spraglet Papegøie. Endnu mere vovet er Knud Brahes Vaabenfremstilling, især naar den sees i Belysning af Aarsagen til hans Udenlandsreise. Han, den berømte *Tyge Brahes* yngste, 1555 fødte Broder havde egentlig forlængst afsluttet sin i Viborg Skole begyndte Uddannelse med et Ophold hos forskellige Adelsmænd og derefter i Nederlandene og hos Fyrsten af Anhalt. Derefter havde han 22 Aar gammel antaget Tjeneste som Hofjunker hos Kong Frederik II, men den Tjeneste fik en brat Afslutning. I Huset hos hans Søskendebarn Fru *Sidsel Urne*, *Albrecht Oxes* Efterleverske, var nemlig en ung adelig Jomfru *Sidsel Mogensdatter Mormand*, hvem han der i Huset havde lært at kjende. Hun har formodentlig kastet sine Garn efter den høifornemme Junker, men har vovet sig for langt

paa Jagten efter det ædle Vildt — om Forholdet da ikke har været det omvendte, at han var Jægeren og hun Vildtet, Vaabentegningen i Christen Holcks Bog tyder nok nærmest derpaa — nok er det, en skønne Dag redede Jomfruen til Barsel. Det var i de Dage en Skandale af Rang, især da hendes Slægt, saa langt fra at skjule Skammen, vilde bruge denne til at fremtvinge et Bryllup, hvad Knud Brahes høitstaaende Slægt ikke vilde høre Tale om. Frivillig eller givende efter for et Tryk fra sine Slægtninges Side unddrog Knud Brahe sig, ved at drage udenlands, fra Følgerne af sin Letfærdighed, der ogsaa giver sig et saa talende Udtryk i hans dristige Vaabentegning. Thi at de ved hans Slægtvaaben opstillede Skjoldholdere, den freidige Jægersmand med Horn, Spyd og Hund og den letklædte Dame, synes at være en Vedkjendelse af Anledningen til hans Udenlandsreise, lader sig neppe betvivle. Naturligvis har Knud Brahe ikke 10 April i Strassburg drømt om den forargelige Comedie, den hjemme blevne Sophie Mogensdatter snart efter vilde anstifte, idet hun, uvist i hvilken Hensigt, i Ledtog med nogle af sine Slægtninge 19 Mai 1580 lod holde sin egen Ligbegængelse i Musse Kirke ved Hjælp af en med Halm, Kalk og Jord fyldt Kiste¹⁾.

Medens Knud Brahe alt efter to Aars Forløb kunde vende hjem til sit Fædreland, som om Intet var passeret, paany blive Hofjunker, faae saa anseelige Forlehninger som Aarhusgaard og siden Bygholm, ja allerede 1584 gjøre et anseeligt og fordelagtigt Giftermaal med Jens Kaas' Enke Fru Margrethe Lange, Søster til den siden saa bedrøvelige Guldmager Erik Lange, ved hvilket Giftermaal Knud Brahe fik baade det skønne Herresæde Engelsholm ved Veile og en for Lærdom bekjendt Hustru, saa han forhaabentlig har havt let ved at glemme den forføreriske Sophie Mogensdatter, saa fik denne selv naturligvis en mindre straalende Livsbane. „Der var noget Galskab ved hende“, skriver Fru Lisbet Bryske om hende, „saa hun blev gift med en ufri Mand“ — forøvrig en kongelig Enspænder ved Navn *Borkvard Maas*.

Men tilbage til Stambogen! Til Knud Brahes Vaaben har

¹⁾ D. Mag. 2. IV. 158 ff.

hørt en egenhændig Indskrift, foroven Aarstallet 15 80 adskilt ved et sammenslynget A O (vel Anno), derunder Bogstaverne C W V E og paa Italiensk: Del amici mi guarda iddio, de dalli inimici guardaro mi bejo (∴ Gud bevare mig fra mine Venner — mon Knud Brahe ikke tænker paa Veninder —, mine Fjender skal jeg selv vogte mig for). Af hvad der har staaet under Vaabnet kan nu kun læses Ordene: Knud Brahe . . . Resten er udslidt, det mest ulæselige Sted i Bogen, utvivlsomt en Følge af, at samtlige Fingre, som i de siden forløbne 325 Aar have gjennebladet Christen Holcks Bog, med særlig Forkjærlighed have dvælet ved denne Side.

I de følgende Maaneder af Aar 1580 beriges Bogen med mange skjønne Vaaben over varme Venskabsforsikringer og høitklingende Navne. De fleste ere tydske, men ogsaa andre Nationer ere repræsenterede. Der er saaledes en Englænder *Robert Sidney*, for hvem Stambogsskriveriet aabenbart er en Slags „business“, som man maa tage praktisk paa. Hans Vaaben er nemlig et udklippet Træsnit, hvorpaa der er smurt lidt Farve hist og her, ret plumpt, hvorefter det er indklistret i Bogen. For at spare Udgifter til Tegning har han aabenbart hjemmefra medbragt Træsnit af sit Vaaben i Arkevis. Det stikker vist fælt af mod de andre Vaaben i Christen Holcks Stambog, men til Englænderens Undskyldning taler, at hans Vaaben er saa overfyldt med Felter og Figurer, at det nok turde være bleven en ret kostbar Historie, hvis det ofte skulde udføres i Haandtegning. Hvilken Modsætning er der ikke mellem hans Blad og *Françoys du Boys Champenoys'*. Under Valgsproget „Espoir me guyde“ er tegnet hans parlente Vaabenskjold, ligesaa smukt som simpelt, en af tre Guld-Agern omsat Guld-Sparre i Blaafarvet, paa Hjelmens en halv nøgen Vildmand, svingende en Kølle i den høire og en grøn Kvist i den venstre Haand. Midt i Aarstallet 15 80 har han selv tegnet et Agern. Alt i alt vel den smagfuldeste Side i Bogen. Til de smukkeste Sider hører forøvrigt ogsaa en anden fra dette Aar og det en dansk Adelsmand *Corfitz Grubbes*. Hans simple Vaaben, der tager sig ganske fortrinligt ud i Strassburger-Kunstnerens omhyggelige Udførelse, staaer under Bogstaverne

V. C. F. og over et „Corfitz Grubbe scribebat hæc Argentina 24 Septemb. anno 80“, hvad der især i Betragtning af Landsmandsskabet nok maa siges at være lovlig tørt og kjøligt.

Resten af de 35 Navne fra dette Aar ere tydske. Her skal kun fremhæves *Johannes von Arnims*, fordi han tilhøre for sit Vaabens Hjelmtegn har anbragt Ridderordenen af den hellige Gravs røde Ordenstegn, et stort Kors omsat af fire mindre Kors, og paa den modsatte Side et i Vaabnet indstukket Sværd, paa hvis Fæste hænger et halvt Marterhjul. Af særlig høitstaaende Personers Navne findes *Jacobus Marchio Badensis* et *Hochburgensis* (altsaa en Markgreve af Baden) og *Christoff Ladislaus* Greve af *Nellenburg* Herre til Thengen, Domprovst i Strassburg, der forøvrig døde 1592 som sidste Mand af en ældgammel berømt Slægt.

Ogsaa 1581 er et for Stambogen rigt Aar, særlig fordi Strassburg-Opholdet lakker mod sin Slutning. Flere af de indskrevne Navne synes at være Universitetslæreres og 22 Febr. har selve „*Joan Sturmius Rector*“ skrevet sit Navn i Bogen; ved Siden af det har Christen Holck efter Johann Sturms Død tilføiet: Nota obiit 1589. Paa Bogens allersidste Side har yderst beskeden *Andreas Diefenbech*, Quæstor academiae Argenti, indskrevet sit Navn og Datum 8 Marts 1581 under det trøsterige Valgsprog: Post nubila Phebus. Der er dog endnu Stunder til at forsyne Bogen med smukke Tegninger, saaledes det omstaaende, desværre uden de smagfulde Farver gjengivne Billede af en ung Mand (sort Hat med gult Baand og gul Fjer, brun Trøje med gult Baand, sorte Fløilshoser, hvide Knæbaand; blegrøde Strømper, sorte Sko, graa Kappe med sort Fløils-Besætning) og en ung Kvinde (blegrød Hue, mørkegraa Kjole med sort Fløils-Besætning, hvid Under-Kjole forneden med en blaa og en gul Kant, Bræmmen mellem Underkjortelen og Kjolen afvejlende gul og blaa, hvidt Forklæde, sort Bælte med Guld-Beslag) til hvilket hører følgende Indskrift: 1581 K F F B Hic ursus laniat rus. Derhos *D. M. D. 2. 1.*, dog er hvert Punktum i Bogen en lille Tegning af et Hjerte. Mellem Figurerne er skrevet: Wullen wirdt einmahl besser werden dan sammeln, og under dem staaer: Hoc amico amicissimo

ratri charissimo in patriam reversuro . . . amoris nunquam intermorituri symbolum posuit *Gotthardus Kettler* Christiano Holck Ao. u. s. 7 Martii Argentorati. Ogsaa paa denne Indskrift, der udtrykkelig har antydnet Christen Holcks forestaaende Hjemreise, har mange Fingre slidt. Skriveren er vel neppe den bekjendte Hærmester i Lifland, da Hertug i Kurland, men maa vel være en Slægtning af ham. Den 8 Marts synes Christen Holck ikke at have taget sig andet til end at gaae rundt og bede om Navne i sin Stambog. Mindst 14 er fra denne Dag, deriblandt tre holstenske Adelsmænds *Georg* og *Melchior Rantzow* samt *Gotskalk Wensin*, saa et Selskab unge Patriciersønner fra Flensborg: *Henricus Johannis*, *Poul Sperling*, *Thomas Finck*, *Thomas Kellinghusen*, *Thomas* og *Cosmus Vake* og *Thomas thor Smedes*, og skjøndt der ikke til noget af disse Navne var sat Plads af til Afbildning, langt mindre findes en saadan, saa er der dog andre fra samme Dag, til hvilke der er bleven Stunder til at tegne smukke Vaabentegninger; saaledes har en vis *David Ennencklo* et saare stadseligt, med 3 Hjelme udstyret Vaaben, under hvilket er skreven det forbeholdne Ønske: Allen, die mich kennen, denen geb gott, was sie mir gönnen; men til *Liborius von Holtzendorffs* 9 Marts indskrevne Navn blev der ikke Tid til at tegne Vaaben, skjøndt der er sat Plads af til Tegningen. Faa Dage efter har nemlig Christen Holck forladt Strassburg, og 19 Marts er han i Frankfurt a. M.

I denne By gjorde Christen Holck et 8 Dages Ophold, der berigede hans Bog med adskillige Navne, hvoraf enkelte dog synes at være gamle Bekjendtes fra Strassburg. En *Samuel Baumgarter*, der udtrykkelig kalder sig „vonn Strassburg“, skriver 19 Marts i Frankfurt bl. A.:

Bawen, freyen, pflantzen vnnnd werben,
hatt seinen gang, biß das wir sterbenn.
Mensch, deinen baw auffs ewig richt,
denn die lange weyl alles zerbricht.

En Slægtning af ham, *Abraham Baumgarter*, ogsaa „vonn Strasburg“ skriver mere gemytlig: Der wein ist gutt vndt schmeckt mier woll. Ich will nicht dar von, ich sey dan stücke-

den (!) vnd wicken voll (forgjort?). En anden Strassburger skriver følgende: Lauß deo 1581 den 26 Martzi zu Franckfortt am Mayn, saa det mistrøstende Valgsprog: Alle weyß heytt ist vonn gott dem herren vnnd bleypt bey im ewiglich — og saa følgende ærbødige Tilegnelse: Seinen gunstiggenn liebenn junckhern Christiano Holckenn hatt *Sampsonn Liechtensteiger* burger zu Straßburg diß zu freuntlicher freundschaftt geschribenn den 26 Martzi 1581. Ogsaa han holder sig beskedent til en af de allersidste Sider i den gunstige Junkers Bog. Endvidere gjorde Christen Holck i Frankfurt Bekjendtskab med en Landsmand, Dr. jur. *Georg Schomaker*, der siden i Hjemmet blev Secretair i Tydske Kancelli, som Christen Holck blev det i Danske Kancelli, en tydsk Adelsmand *Franz von Dumstorff* og tre polske Adelsmænd *Jakob* og *Andreas Krotoski* og *Jakob Bromiroski*. Endelig har i Frankfurt 20 Marts 1581 indskrevet sig en vis *Albert von Wotckau*, og til hans Navn er der i Modsætning til de andre i Frankfurt indskrevne Navne knyttet en Vaabentegning, som imidlertid maa være udført før Christen Holck skiltes fra Vaabentegneren i Strassburg, thi den er aabenbart tegnet af denne fortræffelige Kunstner.

Derimod er der fra dette Aar 1581 en lille Gruppe Vaaben, udførte af en tredie Kunstner, forskjellig fra dem vi kjendte fra Strassburg og Tübingen, men da de tilhørende Indskrifter hverken give Dag eller Sted, kunne vi ikke afgjøre, om disse Vaaben stamme fra Frankfurt eller mulig fra et helt andet Sted, hvor Christen Holck kan have gjort Ophold paa sin Hjemreise. Disse Vaaben tilhøre en liflandsk Adelsmand *Reinhold Varensbeck*, der aabenbart har dyrket Gud Bacchus lige saa ivrigt som den nys nævnte Abraham Baumgarter, thi ved Siden af sit Vaaben har han ladet tegne en stor Vinpokal, og to Brødre *Heinrich* og *Eggert von Eynnen*, hver med sin Vaabentegning; den sidste har foroven ved Vaabnet ladet tegne en paa en Sky staaende Helgeninde med udslaget gult Haar i rød Kjortel, bærende et Kors og en Palmegren, og ved hendes Side et Lam; men Indskriften er ikke ganske i Overensstemmelse med denne fromme Figur. Den lyder: Ich klage vnd drage ge dulth. Ick bin der ick bin, wilth

ist mir min sin, hoch ist mir min moth, klenth ist min guth, vnd fan wem ick nichtten han, der schal mich wol zu freden lan. Endelig er, som det synes, udført af samme Tegner, et Ægtepars Vaaben: *Ernst von Lüneburgk* og hans Hustru *Appolonia von Haselhorst*. Over hans Vaaben er skrevet: Vortrawe nicht einem iederen mann, der dich vor ogen denen kann, den menniger spricht offt mit sinem munt, das vil anders meint seins hertzens grunt. Disse fem Vaaben ere ogsaa ganske flot udførte, men ere dog mindre omhyggelig tegnede end Vaabnene fra Tübingen, for slet ikke at sammenligne dem med dem fra Strassburg.

Fra 26 Marts 1581 i Frankfurt og til Marts 1582 findes ingen daterede Navne i Bogen; men i Mellemtiden var Christen kommen hjem til Danmark. 13 og 16 Marts var han i Besøg paa Løistrup ved Langaa og fik her ikke blot Eierne *Mads Sandbergs*, men ogsaa hans Broder *Tyge Sandbergs* og endvidere *Glob Krabbes* Navne ind i sin Bog. Tyge daterer 16 Marts, de to andre 13 Marts, alle tre Løistrup; men alle tre Indførsler ere ellers saa tørre og lakoniske som vel mulig, idet de foruden Navn og Datum kun give nogle Bogstaver, henholdsvis G. W. M. G. (Gott wolle mein Glück?), D. A. E. P. M. (?) og G. E. S. D. (Gott erhalte seinen Diener?). Der er ved dem alle sat Plads af til Vaaben, men det er blevet derved.

I Juli Maaned s. A. blev Christen Holck Secretair i Danske Kancelli og fik nu sagtens andet end sin Stambog at tænke paa. Der er da ogsaa fra Marts 1582 til Jan. 1583 kun en eneste Indførsel i Bogen, og den skyldes den bekjendte *Christian Barnekow*. Han skriver: G. V. G. Vt ameris, amabilis esto. S. G. G. Cicero 3tio officiorum: Optima hæreditas a patribus traditur liberis, omniqve patrimonio præstantior, Gloria virtutis rerumqve gestarum, cui dedecori esse, nefas et uitium iudicandum est. Scriptum manu Christiani Barnekau Dani Roschildiæ 4to nonatis Octobris anno reparatæ salutis humanæ 1582.

Nytaarsdag 1583 har indskrevet sig en vis *Chunradt die Wrede*, det eneste Navn fra det Aar, og for Aaret 1584 er Udbyttet lige saa fattigt, nemlig kun en vis *Hans Kobergers* Navn;

ingen af dem skriver ellers andet end nogle Begyndelsesbogstaver til ukjendte Sententser, men Aarene 1585 og 1586 ere dog endnu fattigere, thi fra dem er der slet ingen Navne, hvad saa end Aarsagen har været. Først i September 1587 kommer Bogen atter i Brug. Da var Christen Holck med Kongen paa Koldinghus, hvortil kom nogle hessiske Gesandter, om hvis Navne Stambogen giver Oplysning, nemlig *Johan von Rolshausen*, *Hans Ludvig von Harstall*, (dat. Kolding 17 Sept. 1587), *Alexander von der Thann*, *Morthenn von Starckenberg* samt Dr. jur. *Herman Vultejus*, og nu begynder Bogen atter at blive prydet med Vaaben, Slægten Bilds med Overskriften I H S (sammenslynget i Aarstallet:) 15 87 (og desuden paa hver Side af efterfølgende Bogstavække) H D T G V G M A G R — *Preben Bild E.* geshrieben zu gutter gedechnis zu Kolding den 20 Septembris. Endvidere Slægten von Eppingens, hvorover: 1587 I B M G, og fornedet: *Wilhelm von Eppingen* der iunger dis hab ich meinem gutten gesellen vnd brudern zu gutter gedechnus geschriben zu Kolding den 29 Septembris. Forøvrig har Preben Bild kun kunnet overkomme selv at skrive sine Valgsprogsbogstaver og Navnet Preben Bild E.; medens Resten (geschriben etc.) er tilføiet af Wilhelm von Eppingen. Endelig Slægten Schenck von Tauttenbergs Vaaben med Navnet *Rudolff Schenck* Freiherr zu *Tauttenburgk.* Disse to sidste tyske Adelsmænd ere dog ikke Medlemmer af det hessiske Gesandtskab, men tjente som Hofjunkere ved det danske Hof, von Eppingen fra 1586 til 1591, Friherren af Tauttenburg fra Dec. 1586 til Juli 1588. Preben Bild var alt 1581 bleven Hofjunker, blev 1590 Hofmarskal og takkede 1593 af fra Hove.

De til de sidstnævnte 3 Navne svarende Vaaben ere udførte i Guld og Farver, aabenbart af en hjemlig Stambogsmaler, og ham skyldes paa faa Undtagelser nær alle fra nu af i Stambogen indførte Vaaben. Daarlig udførte kan man ikke kalde dem, især ikke i Sammenligning med andre heraldiske Arbejder her hjemme fra, men sammenlignet med Bogens i Tyskland udførte Vaaben staae de meget langt tilbage.

I Aarets sidste 3 Maaneder kom ikke flere Navne til; men Christen Holcks Interesse for hans Stambog var bleven gjenvakt,

og i de følgende Aar blev der rig Anledning til at fylde den med Navne. Kong Frederik II.s Død og Ligfærd 5 Juni 1588 drog en Mængde fremmede Herrer her til Landet, og mange af dem slap ikke for at skrive i Stambogen. Saaledes indskrev sig 30 Juni 1588 paa Frederiksborg Slot de meklenborgske Adelsmænd *Vicke Bülow* til Rensow, *Joachim Kruse*, *Joachim Bassewitz* og den meklenborgske Kansler, men dansk fødte *Jakob Bording*, der alle vides at have gaaet i Ligprocessionen, samt *Joachim Levetzow* og *Joachim von Oldenburg*. Fra samme Tid er vel ogsaa de følgende talrige Navne, der kun have Aarstal, men ingen Angivelse af Dag eller Sted: *Hans Georg*, *Christian*, *Bernhard* og *August* Fyrster af *Anhalt*, *Werner*, *Otto* og *Hans Hahn*, *L. Morin*, *Jochim Stralendorff*, *Gunther Penz*, *Dietrich Beuernest*, *Staffen* og *Køne Quitzow*, *Vicke Wangelin*, *Heinrick Sperlingck*, *Otto Spiell*, *Engelke Copplow*, *Dawidt Reuentlow*, *Walter von Pless*, *Jürgen Leuetzow*, *Lutke Krakewitz*, *Wulff Barsse*, *Hilbrandt von Eber*, *Goslich Barner*, *Christoffer Karberck*, *Vlrich Bassewitz*, *Diderich von Plesse*, *Adam von Passow* og *Ludewich Hornn*. Ved en saadan Indskrivning en masse blev der naturligvis ikke Tale om at indtegne Vaaben, der er end ikke sat Plads af til saadanne Tegninger; kun de obligate Begyndelsesbogstaver af ukjendte Valgsprog, Navn, Aarstal og hist og her et kort „Gnad Dir Gott“ eller deslige, det er det hele. Allerede ved *Apitz von Grünenbergks* Navn, der er dateret Hælsingoræ 8 Juli 1588, er der dog sat Plads af til Vaaben, men Pladsen staaer tom, skjøndt *Apitz* blev her i Landet til sin Død 31 Aug. 1612. Det samme gjælder Liflænderen *Reinholt Anrepp*, der endog giftede sig med en dansk Adelsjomfru; han har indskrevet sig 9 Juli paa Kronborg. Men har man endnu ikke faaet Ro til at tegne Vaaben, er der dog bleven rigeligere Tid til at bruge Pennen. En Indskrift lyder: 15 88 M F I G Der tugentreych ist wollgelartt, ohn tugent adell ist vhrulorn, tugent vhr allem adell ghatt, adell mitt tugent trefflich sthett. Tu quod jura petunt, facias pietatis amore. Nec metuas quenquam quisquis obesse velit. Thue recht, scheuw keynmandt. Diß habe ich *Burchardt Daldorff* meynem alten gesellen vnd vher treulichen bruder Chri-

stian Holcken zu gueter gedechtenuß geschrieben, geschen zu Helschenør den 10 Julii Anno vt supra. Men da Burchard Daldorff havde tjent som Hofjunker hos den afdøde Konge fra Juli 1586 til Juli 1587, har der mulig ogsaa været et nøiere Bekjendtskab mellem ham og Christen Holch. Endnu mere gjælder dette om Liflænderen *Fromholt Berg*, der 12 Juli indskriver sig paa Kronborg og ligeledes kalder Christen Holck for „Bruder vnd gueter gesell“; han havde nemlig tjent som Hofjunker lige siden 1581. Nu efter Kongens Død havde han taget sin Afsked, men allerede Aaret efter kom han paany til Danmark, blev paany Hofjunker, fra 1594 Kammerjunker og forlod først endelig Landet 1597. Kongens Død gav i det Hele taget Anledning til et større Opbrud i Hofjunkernes brogede, internationale Skare, og flere af de Bortdragende skrev Mindeord i Christen Holcks Stambog, sikkert under Klangen af tømte Afskedsbægere. En af dem, *Wolff von Jerrgleben*, der fra Juni 1581 til 8 Aug. 1588 var dansk Hofjunker, tilstaaer det rent ud. Efter at have skrevet: Das habe ich mein vortrautten lieben brudern vnd gar gutten gesellen Christian Holck zu bruderlicher vnd guder gedechtniser freundschaft in dis buch geschrieben. Actum Croneburg den 12 Julij — tilføier han i en lille Klamme: *bei berauschter weisse*; men det bør siges, at den faste smukke Haandskrift tyder paa, at Rusen ikke har været overstadig, men kun af dem, som den brave Rigsraad *Esge Brock* i sin Dagbog betegner med 1 Kryds, i Modsætning til de vildere Drikkegilder, der anmærkedes med 2—3, ja endog 4 Kryds. Fra 12 Juli er formodentlig ogsaa Greve *Georg af Gleichens* og *Lorentz von Khüedorffs* udaterede Navne, thi de fratraadte 13 Juli 1588 deres Hofjunker-Tjeneste, som den første havde beklædt siden 1586, den sidste fra 1584, men han gjorde dog Tjeneste som Kammerjunker endnu i nogen Tid og forlod først i September Maaned Danmark. Baade disse to og Obersten *Idel Heinrich von Kirchberg* har ladet Vaaben indtegne, alle ved een og samme, ellers ikke i Bogen forekommende Tegner, men Obersten har desuden selv forsøgt sig som Kunstner, idet han som Illustration til følgende egenhændige Skildring af sig selv: Ein Kautz bin ich, alle vogell hassen mich, wie woll sie mich

hassen, doch mussen sie leben lassen, — har tegnet en saare barnlig udført Ugle.

I Resten af Aar 1588 kom kun et Par Navne til, nemlig først *Georg von Eppingens*, han havde været Hofjunker siden 1586, med ledsagede 1589 Dronning Anna til Skotland og traadte i hendes Tjeneste. Maaske i Forudfølelse af Christen Holcks forestaaende Avancement til Øverste Secretair skriver Georg von Eppingen i Bogen: Keynen freundt zu hoch solt ehrheben, die zeyt wirdt ihn woll zu erkennen geben. Vf Kronburgk den 12 Decemb. Dernæst et 26 December dateret Vaaben for *Casper Mildnitz*, daværende Lieutenant paa Kronborg. Endelig et Par danske Adelsmænds Navne *Erich Bilde Frantzøn*, ledsaget af nogle mystiske Tal: 2:7:19:8:2°:7: og saa *Morten Schinckell*. Til det sidste Navn er paabegyndt en Vaabentegning, som dog aldrig er bleven fuldført, men som aabenbart er udført af samme Vaabentegner, som foran omtales at have udført Preben Bilds, Vilhelm von Eppingens og Rudolph Schencks Vaaben. Derimod har samme Tegner paa de Morten Skinkels Vaaben nærmeste Blade, før og efter, fuldført en hel Række danske Adels Vaaben, nemlig Juul, Dresselberg, Brockenhuus, Dresselberg, Trolle, Ulfeld, Dresselberg, Sparre-Kaas, Beck, Harbou og von Andersen. Ved det første Dresselberg-Vaaben er der skrevet: T K L G W Quod fuit durum pati meminisse dulce est. Amico et fratri suo dilectissimo Christiano Holck, regio secretario, hæc debitæ obseruantia ergo Haffniæ scripsit *Gulielmus Dresselberg* 24 Septemb. 1589, og ved Ulfeld-Vaabnet er tegnet et Timeglas og skrevet: H G K d ff s v Th 90 og den for en Stambog særlig velvalgte Sætning: Acerrimum vlcus defectus amicorum. *Friderich Wlfeldt* min hamndt. Da nu baade Vilhelm Dresselberg og Frederik Ulfeld vare Secretairer i Danske Kancelli, den første fra 1572 til August 1588, den sidste fra Mai 1588 til Juli 1589, er det neppe for dristigt at antage, at den hele Vaabenrække tilhører Secretairer i Kancelliet og er udført i Forsommeren 1588, og det bliver da ikke vanskeligt at bestemme de enkelte Vaabens Eiermænd, skjøndt Travlheden i Kancelliet ikke har levnet dem Stunder til at vedføie deres Navne, hvad jo ogsaa Vilhelm

Dresselberg og Frederik Ulfeld først har faaet gjort længe efter, at de vare udtraadte af Kancelliet. Det første Vaaben er Øverste Secretairen *Absalon Juuls*, ham, der 2 Sept. 1589 fratraadte nævnte sit Embede til Christen Holck, sikkert af Helbredshensyn, thi han døde 16 Nov. s. A.; det tredie Vaaben er *Johan Brockenhuus*, Secretair fra 1572 til 8 Aug. 1588, saa *Erik Dresselbergs*, Secretair fra 1580—91, *Jakob Trolles*, 1581—92, *Peder Dresselbergs*, 1584—92, saa selve Kanslerens, *Niels Kaas*, saa *Sivert Becks*, 21 Nov. 1589—1596, saa *Jens Mogensen Harbous*, 1586—1603, og endelig *Hans von Andersens*, 1586—92.

Aaret 1589 bragte langt fornemmere Navne ind i Stambogen; det skjønnes, at Christen Holck er bleven Øverste Secretair. Paa den allerforreste af de beskrevne Sider læses: 15 + 89. Gott vor lest die seinen nicht, *Sophia*, konigin zu Denemarcken wittue, Es komett alles von gott, gluck vnd vngluck, armutt vnd reichthum, das leben vnd der dott. Derunder staaer med en anden Haand: 15 89. Es stehet alles in gottes handt, *Anna* vortrwode konigin in Schotlant. Endvidere med en tredie Haand: 1589 Gott wirds wol schickenn, *Elisabeth*, freulein zu Dennemarckenn. Paa den næste Side staaer med Kong Christian 4.' velbekjendte prentede Bogstaver: Regna firmat pietas, *Christianus IIII*, d[ei] g[ratia] electus princeps et rex Daniæ, Noruegiæ etc. Anno 89 m[anu] p[ro]p[ria]. Derunder læses: In dextera Jehovæ sortes meæ *Vldaricus*, og endelig paa den tredie Side: Est nobilis ira leonis, parcere subiectis et debellare superbos *Jacobus R.* Denne Kong Jakob af Skotlands Optegnelse er dateret 1589, ligesom de andre kongelige Navne, hvilket er lidt paafaldende, da han først 21 Jan. 1590 kom til Kronborg fra Norge, hvor han havde opholdt sig de sidste Maaneder af 1589; tør man heraf slutte, at Christen Holck har været i Norge hos Kongen i 1589? Ved Siden af disse Navne blegne alle andre fra dette Aar. Der er *Wulfgang Ernst* Greve af *Stolberg-Wernigerode*, *Jodocus von der Beche*, Abbed i Stade, et Par meklenborgske Adelsmænd *Henning Kruse* og *Henrik von der Lühe*. Ingen af dem angiver Datum, kun den sidste daterer fra Kronborg. Formodenlig stamme de dog fra Slutningen af Aaret 1589, thi den tidligste, fuldt daterede

Indførsel fra dette Aar, *Baldassar a Nostitz'* in Noës, er skrevet 5 September i Kjøbenhavn, medens en *Jo. Jageman* og *Quirinus Daus* fra Halberstadt datere Kronborg 20 September. Disse sidste ialtfald ere aabenbart Sendebud fra Biskoppen af Halberstadt Hertug Henrik Julius, hvis Ægteskabskontrakt med Frøken Elisabeth blev underskrevet paa Kronborg 17 Sept. 1589. Ogsaa et Par Landsmænd have dette Aar faaet Plads i Bogen: Adelsmanden *Mogens Gøye* (*Nichil occultari quod non revelabitur Mons Gehe* met egen hand) og to borgerlige Mænd, der beskedent holde sig til Bogens sidste Sider, nemlig Christian 4.'s bekjendte Lærer *Hans Mikkelsen*, der skriver: *Virum consultum decet et ornat et in primis commendat, esse in audiendo facilem, in agendo humanum, in satisfaciendo promptum. Vince bono malum. Iohannes Michaelis Rhandrusiensis Anno 89 die Octob. 15. Den anden er den i sin Tid ansete Skolemand Poul Pedersen, da Lærer for Prinds Ulrik; han skriver: 15 + 89. Fælix cui dederit mediocria commoda vita, noticiamque sui filius ipse dei Jac. Strasburg. Nil melius quam scire deum, licet omnia norit, qui Christum nescit bellua totus homo est. Studiosæ obseruantiae ergo scripsit Paullus Petræjus. Hafniæ 14 Octob. ao. 89. Det feiler neppe, at disse to værdige Skolemænd have indskrevet sig i Bogen ved samme Leilighed, som deres kongelige Elever, og altsaa ere disses samt de kongelige Damers Navne ogsaa skrevne midt i October 1589.*

1590 kom Hertug *Henrik Julius* af Brunsvig selv hertil for Paaskedag paa Kronborg at feire sit Bryllup med Kongens Søster Frøken Elisabeth. Christen Holck forsømte ikke den første gunstige Leilighed til at forelægge Hertugen sin Bog, og som det sig hør og bør en forelsket Brudgom, kneb denne sit Navn ind paa den sparsomme Plads, som paa første Side var bleven tilovers under Navnet: „*Elisabeth freulein zu Dennemarckenn*“. Han skrev forøvrigt: 1590 *Pro patria consumer. Henricus Julius dei gratia episcopus Halberstadensis et Lunæburgensis manu sua s[cripsit].* Efterfølgende samme Aar indskrevne Navne tilhøre formodenlig Herrer af Hertugens Følge: *Anthonius Heinrich Greve af Schwarzburg, Henning Kruse* den ældre, *Christoffer von Plate*

den yngre, og *Heinrich von Weidensee*. Sidstnævnte vedføier sit Navn det bekjendte Vers: Junge pffaffen, alte affen, wilde kehren, sol keiner in sein haus begeren. Ogsaa af Kong Jakobs Følge finde enkelte Herremænd Vei til Christen Holcks Bog. Det hedder i den: Virescit vulnere virtus. Unice dilecto suo fratri Cristiano Holk *Ludouicus Belleriders*, Scotus regni consiliarius ac liber baro perpetuæ amicitiae causa chyrographum suum huic libro apposuit Hafniæ vj Martii 1590. Endvidere: 1590 Viuit post funera virtus. *Georgius comes marischallus hæreditarius regni Scotiæ Kroneburgi* 21 Aprilis. Denne Indtegnelse er altsaa *George Greve af Keiths*, ham, som ved det foreløbige Bryllup paa Kronborg 1589 i Kong Jakobs Sted var bleven sat paa Brudeseng hos Frøken Anna. Endelig: Nihil auspice Jehouæ sapienti arduum. Jo. Metellanus Scotiæ cancellarius. Elsingoræ XXIII April MDXC. Hans skotske Navn var Sir *John Maitland*, født 1545, død 1595, vist den samme, som Slange i sin Christian 4'. Historie kalder Greven af Mackel.

Flere Navne kom saa ikke til i 1590 og ikke et eneste i 1591, men da i August Maaned 1592 Hertugen af Kurland kom til Danmark, kom Stambogen atter i Brug. Paa et af de forreste Blade har Hertugen selv skrevet: 15² 92. Deo duce, virtute comite, *Vuilhelmus Curlandiæ et Semigalliæ dux* manu p[ro]p[ria]; hvorhos med Pen er tegnet hans Vaaben uden Farver. Dette er formodenlig skrevet paa Antvorskov, thi herfra ere følgende Navne daterede: *Damianus von Winterfeldt*, *Johannes Nold* (29 August), *Gerharth Nolde*, Erbher auf Hasenpott vnd Gramsden, og *Johan von Lüdingkhauß* genantt *Wulff*, og disse maa vel antages at være Hertugens Følge. Mulig ogsaa dertil hører en vis *Johannes Simonius*, der daterer Anderschovii 25 Aug. 1592, *Jodocus Borch*, men neppe den lyneborgske Adelsmand *Heinrich von Heimbruch*.

Fra 1593 skrive sig 3 i Stambogen nydelig udførte mindre Vaaben i Guld og Farver. Det første viser et liggende sort Dyrehorn i Guld-Felt og to sorte Dyrehorn paa Hjelmen, derover staaer: 15 93 (midt i Aarstallet er tegnet et Kløverblad) Alles mitt der zeitt, — og under Vaabnet: Amicitiae et obseruantiae ergo domino et amico meo obseruando scripsi *Jacob Clausß*.

Hafniæ 14 Martij Ao. vt supra. Hvem denne Mand er, er uvist. Det kan ikke være den *Jacob Clausen* af Slægten *Mylting*, som 1611—12 var Lieutenant paa Flaaden, thi Slægten Myltings Vaaben var to røde Vesselhorn paa en rød Bjelke i Sølv, og desuden blev denne Jacob Clausen først gjort værgagtig 1610, da han var Livdreng hos Kongen. Han har altsaa været i sin tidligste Barndom 1593 og kan derfor ikke være Stambogens Jacob Clausen. Dennes Vaaben findes ikke i dansk Heraldik, men stemmer paa det nøieste overens med den svenske Slægt *Horn* af Kankas' Vaaben. Formodenlig er han altsaa svensk eller snarest en Liflænder ligesom de andre to Vaabens Eiermænd, *Caspar von Tisenhausen* og *Hermen Fersen*. Disse 3 Vaaben ere de seneste heraldiske Afbildninger i Bogen, fra nu af findes ingen flere og det Spørgsmaal paatrænger sig: Hvem betalte Bogens Illustrationer, de Indskrivende eller Bogens Eiermand?

Af den Omstændighed, at der ved saamange Navne er sat Plads af til Vaabenafbildning, uden at denne er bleven udført, og af, at Vaabnene nu helt ophøre, maa man vel nærmest slutte, at Bogens Eiermand selv har maattet drage Omsorg for dens heraldiske Udstyr, og at dette derfor helt lægges paa Hylden, da han som moden Mand, høitstaaende og betroet Embedsmand helt optages af andre og alvorligere Sager.

Endnu indskrev sig 27 April 1593 i Kjøbenhavn: *Ernestus Comes ac dominus in Mansfeld* et dominus in Heseputling og en Dr. *Johannes Weisius*, den første langt foran i Bogen med en ualmindelig pyntelig Haandskrift, den anden langt bag i Bogen.

I Aaret 1594 kom to Gesandtskaber til Danmark, og følgelig kom nye Navne i Stambogen, thi det kan jo ikke skjules, at den gode Christen Holck har sat mere Pris paa at fylde sin Bog med Udlændinges end med sine Landmænds Navne. Det første Gesandtskab var her i Juni og Juli Maaneder og var sendt af Grev Moritz af Nassau, som det antoges for at fri til en af Kongens Søstre¹⁾. Det andet og langt det fornemste kom hen paa Ef-

¹⁾ Jvf. Bricka og Fredericia Kong Chr. IV. Breve I S. 6.

teraaret fra den stik modsatte Leir, fra Gouverneuren over de spanske Nederlande, Erkehertug Ernst, for at bevæge Kongen til at spærre Sundet for Hollænderne¹⁾. Begge Gesandtskaber havde lige lidt Held med sig — men de kom i Christen Holcks Stam-bog, og forsaavidt vare deres Reiser ikke forgjæves. Greve Moritz' Gesandter er aabenbart: *Gerard Voth*, indskrevet 30 Juni, *Symon Meynædi*, Hornanus, og *Joannes van Warch*, J. D., consiliarius ciuitatis Medioburgensis in Zelandia, 2 Juli og endelig 12 Juli Reytærus Cautius, Amstelrodamus, og *Johannes a Duenuvirdt et a Woud*. Derimod var den tidligere paa Aaret, 17 Mai, indskrevne *Petrus Junius a Setoun* vel ingen Hollænder. Langt fornemmere synes som sagt det andet Gesandtskab at have været, men ganske vist ikke saa talrigt. Det bestod af *Charles Greve af Egmont*, en Søn af den bekjendte Greve af Egmont, som Hertugen af Alba lod henrette, *Ferdinand Lopez de Villanova*, Gouverneur i Kerpen, og endelig Lic. jur. *Johan Nienkerke*, Alle disse tre Herrers Navne findes i Bogen, de opholdt sig her i Landet fra 22 October til 6 Nov. gammel Stil. Under Citater af Cicero og andre Klassikere, der dog for de to første Herrers Vedkommende ikke ere egenhændig nedskrevne, have de selv tilføiet henholdsvis — Greven af Egmont med en meget smuk Haandskrift — : *Auersis moueri nefas, Carolus Comes ab Egmont Princeps Gaueriæ et Catolici Regis Legatus. Actum Hafniæ XII Nouembris stilo nouo 1594* — og de Villanova kun sit Navn: *Ferdinandus Lopez de Vilanoua, medens Licentiaten kalder sig: Joannes Nyekerke S. L. et Regiæ Cathol. Matis. ad Sereniss. Daniæ Regem orator 12 Nouemb. Ao. 1594.*

Forøvrigt har i 1594 kun indskrevet sig og det uden Dagsangivelse Enkedronning Sophies Kammerjunker *Joachim Barnewitz*. Hans lakoniske Indførsel lyder: 15 94 Johim Barnetz, got ist mein shutz.

Fra Aar 1595 findes ikke et eneste Navn i Bogen, men da havde Christen Holck ogsaa andet at tage vare; idet han indtraadte i Ægttestanden, hvad der ogsaa var paa Tide, da han

¹⁾ Hist. Tidssk. 5 V 661 ff.

nu var 37 Aar gammel; 20 Juli 1595 feirede „Prindsen“ paa Kjøbenhavns Slot saavel hans Broder Ditlev Holcks som hans eget Bryllup henholdsvis med Margrethe Krabbe og med Karen Krafse. Men des rigere blev Aaret 1596. Kroningsfestlighederne 29 August og følgende Dage, i hvilke Christen Holck deltog som nys optaget Medlem af Rigens Raad, drog en Mængde fremmede Herskaber til Kjøbenhavn, og af dem maa flere have givet sig god Tid her i Landet. Under selve Festlighederne i Kjøbenhavn har der vel heller ikke været Ro eller Stunder til at faae Stam-bøgerne frem; men paa Veien hjem til Tydskland over Gjedser har, som det synes, en Del af de fyrstelige Herskaber og deres Følge gjort Ophold underveis, bl. A. som Enkedronningens Gjæster paa Nykjøbing Slot. Af de faa, fuldt daterede Indførseler er *Reinhard von der Schulenburgs* dateret Köcke (Kjøge, Christen Holck var da bleven Lehnsmand paa Tryggevælde) den 11 September. En anden lyder saaledes: 15 96 Vt redeat miseris abeat fortuna superbis. In vnglück trage eins lewen mueth, traw gott, es kan noch werden gueth. *Albrecht von Schlieben* schreib diß zu freuntlicher gedechtnus zu Kocke den 14 Septembris anno vt supra. 19 September er Christen Holck kommen fra Kjøge til Nykjøbing Slot og faaer her Prøver af Greverne *David* og *Otto* af *Mansfelds* Haandskrift, *Henrich Schenck* vndt Freyherr zu *Tauttenburgks* samt af *Heinrich „Rhus“* Herr von *Plawen* der Ander vnd *Jungers*, og i de nærmeste Dage og vel ogsaa paa Nykjøbing Slot er hele den efterfølgende Række Navne sagtens skrevet, skjøndt de kun have Aarstal uden Dag og kun et ganske enkelt Navn udtrykkelig angives at være skrevet paa Nykjøbing. De Paagjældende have skrevet i følgende Rækkefølge i Bogen, begyndende nær efter de kongelige Herskabers 2 Aar før indskrevne Navne: *Christian* og *Joachim Ernst* Markgrever af *Brandenburg*, *Heinrich Reuß* her von *Plawen* der junger, *Harttman Wullff* vonn *Guttenbergk*, *Adam Gantz* Edler herr zu *Puslitz*, der herrn vnd Margrafen *Brandenburgh* erbmarshall, *Ernst*, *Christian*, *August*, *Friedrich* og *Magnus* Hertuger af *Brunswig* og *Lüneburg* — Hertug *Christian* ønsker sig: Ach gott, laß mich erwerben ein ehrliches leben vnd seliges sterben — *Alexander*

Hertug af *Slesvig og Holsten*, *Hans Georg* Greve af *Hohenzollernn*, *Abraham von Grünbergk Compton*. Saa følger Markgrevinde *Katarina* af Brandenburg, Erkebispnen af Magdeburg Markgreve Joachim Frederik af Brandenburgs Hustru, født Markgrevinde af Cüstrin, Kong Christian IV' vordende Svigermoder. Hende gaaer det saa nær til Hjerte, at den engang saa livsglade, men nu høisalige Kong Frederik ikke har kunnet deltage i de lystige Kroningsfestligheder, at hun selv i Christen Holcks Stambog maa give denne Sorg et synligt Udtryk. Hun har nemlig over sit Navn tegnet et af en Pil gjennemboret kronet Hjerte, hvori er indskrevet den afdøde Konges Navnechiffer. Det er at haabe, at Christen Holck har havt den Omtanke at henlede Enkedronning Sophies Opmærksomhed paa dette talende Vidnesbyrd om en stor Medfølelse i hendes nu 8 Aar gamle Enkesorg, og derved efter Evne fremmet de Ægteskabsforhandlinger, som vel alt dengang fandt Sted mellem de to høie Damer. Danmarks vordende Dronning har selv efter sin Moder indskrevet sit Navn i Stambogen (15 96 R. M. H. D. D. H. G. *Anna Katharina* M. z. B. mpp.) og efter hende atter hendes da 12aarige Søster *Barbara Sophia*, der siden blev gift med Hertug Johan Frederik af Württemberg. Paa de følgende Sider følger saa disse høie Damers hele kvindelige Hofstat: *Bregitta von Lossen*, geborne von *Maltitz*, fürstliche machdeburgshe hoffmeisterin, *Hippolitta von Esebeck*, geborne *Leutzin* — den første med det let gjennemskuelige Valgsprog M(ein) H(offnung) Z(u) G(ott), den anden med det lige saa let tydelige: A(iles) K(ommt) V(on) G(ott) — *Cristina von Seiderstorf*, *Dorothea von Schlieben* — der i Aarstallet 15 96 tegner et Hjerte og mellem 2 Kløverbladstegninger skriver Bogstaverne A B C D E F, som om hun har villet gjøre sig lystig over de andre Damers Valgsprog-Bogstaver —, endelig: *Elisabeth von Leutzin*, *Kattharina von Etztorff* og *Amlei (!)* von der *Schulenburgk*. Paa en følgende Side kommer atter en fremmed Hofstats høierestaaende Personale, antagelig den unge Markgreve Johan Sigismunds og Markgrevinde Annas, nemlig: *L. Raitter*, *Maria Raitterin* geboren von *Rolbhausen*, *Elisabeth Kariorthen*, der kommer for Skade at skrive 1569 istedetfor 1596, hvilken Feil

den efterfølgende, *Gertraudt von Rosenhagen*, tankeløst gjentager, hvorimod den næste Dame, *Sophia Smazorsewska*, atter har det rigtige Aar; endelig *Maria Rautteren* og *Friedrich burggraff vnd herr von Dhona*, hvilken sidste daterer fra „Niekøping“. Og saa følger — endnu engang det ældre markgrevelige Hofs hele kvindelige Personale, begyndende med Bregitta von Lossen, geborne von Maltitz, fürstliche machdeburgshe hoffmeisterin, og endende med Amelei von der Schulenburgk, Ord til andet som foran, kun at Christina von Seiderstorff angiver sig at være: fürstliche magdeburgishe cammer jungfraw. Man har her et ligesaa talende som fornøieligt Vidnesbyrd om, i hvilken Grad man ved slige Sammenkomster kjørte rundt i hinandens Stambøger. Hverken Christen Holck selv eller en eneste af de syv Damer synes at være kommen i Tanke om, at Stambogen alt engang havde circuleret i deres Kreds. Forøvrigt havde ifølge Lucoppidans Register ogsaa Markgrevinde Katarina selv og hendes Datter Anna Katarina indskrevet deres Navne to Gange, men den ene Gang paa nogle nu manglende Sider i Bogen. Endelig kommer *I. von Essebeck*, *Baltzer von Haugwitz*, *Joachim von der Schulenburgk* og *Levin von Børstell*, der antagelig ogsaa høre til det magdeburgske eller brandenburgske Hof.

Ikke til et eneste af alle disse Navne findes Vaabenafbildning eller anden Afbildning; der er end ikke sat Plads af dertil. Christen Holcks Interesse for Stambogen sløves aabenbart mere og mere, optaget som han er af sine Rigsraads og Lehnsmands Pligter. I Aarene 1597 til 1601 synes Stambogen at have hvilet paa Kistebunden; den synes hverken at have været med paa hans Reise til Øsel 1597 eller paa hans Sendefærd til Sverig 1600. Maaske kom den atter for en Dag 1601, da Christen Holck flyttede fra Tryggevælde til Hald Slot, som han havde faaet i Forlehnning. Nok er det, at da han, efter 26 Juni 1602 at have fristet den Sorg at miste sin Hustru, senere paa Aaret drager af til Moskov med Hertug Hans, der skulde ægte Storfyrstens Datter, saa er Stambogen med i Bagagen. Formodenlig har han drømt om at faae den fyldt med talrige fornemme Kneesers og Bojarers Navne, ja maaske endog at opnaae „Grott-

fyrstens“ egenhændige Navnechiffer, men det Haab strandede lige saa sørgelig som alle andre, der vare knyttede til denne Reise. Maaske det høie russiske Aristokrati savnede den fornødne Færdighed i den ædle Skrivekunst, eller det blot har staaet uforstaaende overfor det specielle Stambogsskriveri, eller Hertugens Død afbrød Forbindelsen med Russerne, forinden Christen Holck havde faaet Stambogen frem. Vist er det, at Christen Holcks hele Udbytte af Reisen for Stambogens Vedkommende var Navnene paa tre keiserlige Medici, med hvem han sagtens er kommen i nærmere Forbindelse, fordi de have tilset hans dødsyge Junker. Man maa lade disse tre lærde Doctores, der naturligvis alle vare Tydkere, at de efter Evne have raadet Bod paa den manglende Fornemhed ved deres Indførsels Vidtløftighed. En skriver med Selverkjendelse: Naturæ morborum medicæ, medicus uero naturæ minister, loco et tempore naturæ auxilium ferens, a mouendo nimirum impedimenta, vel instrumentum, quod calor naturalis est, regulando. Si fortvna iuuat caveto tolli, si fortvna tonat caveto mergi. Ach kum gelugk, es laß vngelugk. Nobilissimo, prudentissimo et doctissimo viro dno. Christiano Holck, serenissimi et potentissimi regis Daniæ a consiliis et legato dignissimo, amico suo singulari, benevolentiae et memoriae causa *Heinricus Schröder* Lub. m. d. et per proprium legatum a serenissimo et potentissimo totius Russiæ imperatore Lubeca legitime uocatus medicus aulicus scripsi Muscouiæ.

Den næste er lidt mere kortfattet; i aabenbar Mistilid til den moskovitiske Hofgunst skriver han: Cor regis in manu dei est, illudque non nisi deus ob piorum preces flectit. Hæc magnifico et nobilissimo viro domino Christiano Holck, serenissimi ac potentissimi regis Daniæ legato memoriae gratia *Casparus Fidler*, physice et medicinæ d. et ch. serenissimi et potentissimi imperatoris Russiæ archiater scripsit.

Den tredie endelig documenterer sin Lærdom ved et græsk Citat („Alt Dødeligt er underkastet mange Omskiftelser“) og skriver saa: Magnifico nobilissimo atque doctissimo dno. Christiano Holck, serenissimi regis maiestatis Daniæ consiliario et legato imperatoris maiestatis medicus aulicus *David Vasmarus*, p. et

med. doct. Moscouiæ manu sua amoris mutui argumentæ signavit 1602 7 Dec.

Ovenpaa den Skuffelse, som Moskov-Reisen havde beredt Christen Holck med Hensyn til Stambogen, synes han at have seet, om ikke med Uvillie, saa med Ligeegyldighed paa den. Den kom ikke med paa hans Reise til Polen 1604, ja end ikke hans Giftermaal 16 Juni 1605 med Marie Below bringer Stambogen i Gunst igjen, skjønt denne Dame var bekjendt for sin Lærdom og altsaa burde have vidst at vurdere den lille Bog efter Fortjeneste. Endog Christen Holck blev en meget gammel Mand, han døde først 1641, 83 Aar gammel, efter at han i 30 Aar havde været Lehnsmand paa Silkeborg, kom der dog kun et eneste Navn til ind i hans Stambog, og det først mange Aar efter hans Død. Paa Bogens Side 339 staaer tegnet et Timeglas under et Dødningehoved, hvorover er skrevet: *Post mortem æternitas*, og nedenunder: *Hic liber ante originem meam diu exstitit, etiamque spero ut post obitum meum tam diu permaneat, quam invenitur unicum ex hoc libro folium. Dab. Hafniæ die 11 Februarii anno MDCCXLVII C. F. Holck.*

Maatte det her udtalte Ønske om Bogens Forbliven hos Slægten ogsaa fremtidig gaae i Opfyldelse, som sket i de siden forløbne 158 Aar!
